

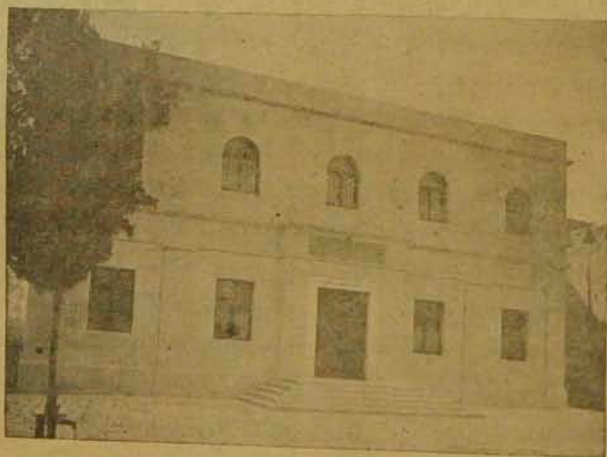
Կ Ի Ի Լ Պ Է Ն Կ Ե Ա Ն Մ Ա Տ Ե Ն Ա Դ Ա Ր Ա Ն

(ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ)

Ամէն ձեռնարկ, որքան ալ բարի և ազնիւ, դատապարտուած է մնալու յաւէտ ծրագրային վիճակի մէջ, մեզ պէս կործանած «ածու փոքր» ժողովուրդի մը մէջ, եթէ չգտնուին, հրաշալի կարգադրութեամբը Բարձրեալին, միանգամայն սրտով վեհ, մտքով բարձր և գանձով ճոխ անձնաւորութիւններ: Խնկելի Ս. Սահակ-Մեսրոպներու տեսիլները՝ տեսիլք պիտի մնային եթէ օրուան երկրաշէն վեհապետը՝ Վռամ շապուհ թագաւոր, լայնօրէն բացած չլլար արքունի գանձը, հովանաւորելով հնարաւորութիւն տուած չլլար անոնց՝ իրակաւութեան կոչելու իրենց դադափարականը, ազգային փրկագործութեան մեծ գէպքը: Վռամ շապուհ թագաւորը նոյնքան և զուցէ

մէջ, ցուցաբերելով խելք, կորով և յամառ աշխատանք, պատուարեր յաղթանակներ տարած են և բարձր բռնած հայուն անունը, ի սփիւռոս աշխարհի, տեւականացնելով անոր բարի համբաւը միջոցին և ժամանակին մէջ:

Վսեմաւոր Գալուստ Պէյ Կիւլպէնկեան՝ հովանաւոր այդ ցցուն հայ բարձրութիւններէն մին է ահա, Կիւլպէնկեան բարեհամբաւ տոհմին մէկ ազնիւ շառաւիղը որ մեր աղքատ ազգին անկարելի գոհողութիւն պահանջող հաւաքական գոյութեան գերագոյն պէտքերէն մէկը հոգացած է, գովելի ազգասիրութեամբ, հաստատելով և տեւապէս մեկենասելով իր անուան Ս. Աթոռոյս հոյակապ Մատենադարանը:

աւելի երախտադիտութեան կը կանչէ բոլոր հայ սերունդները:

Հայը անկորնչելի մնացած է, բաղձադարեան իր տառապանքներուն մէջ, շնորհիւ իր ցցուն բարձրութիւններուն՝ արուեստագէտներ, պետական մարդիկ, գէնքի ասպետներ և մանաւանդ վաճառականներ, որոնք բնաշխարհի մէջ թէ օտար հորիզոններու տակ, մրցակցութեան և պայքարի

Այսօր հայ ժողովուրդը կը հրճուի և կը հպարտանայ այս նուիրական հաստատութիւնով որ Ս. Աթոռին փառքերէն մին կը կաղմէ կողքին մտքի միւս վառարաններուն՝ զոյգ վարժարաններ և տպարան:

Յաւիտենական Երուսաղէմի յաւիտենապէս անսասան Սրբոց Յակոբեանց Աթոռին՝ վեհանձն առատաձեռնութեամբ, Վսեմ Տիար Գալուստ Պէյ Կիւլպէնկեանի նուիր-

րած այս պանծալի լուսոյ վառարանը պիտի մնայ, Հայկական Սիոնի վրայ, իբրև յաւիտենական կոթող, մշտնջենաւորելով շընորհակալական և երախտագիտական անկեղծ զգացումները բոլոր անոնց որ հոն կը գիւմեն ճշմարտութեան լոյսին ի խնդիր:

Պատմական ամփոփի ակնարկ. — Նոյին Վսեմութեան իշխանական նուիրատուութեամբ կանգնած է այս հոյաշէն պալատը գիրքերու, ի յիշատակ իր հանգուցեալ ծնողաց՝ Սարգսի և Տիրուհւոյ, միջնորդութեամբ Երանաշնորհ Թորգոմ Սըրբազանի՝ այն ատեն պատուակալ նախագահ մեծանուն Դուրեան Պատրիարքի Յորելիական Կեդրոնական Յանձնախումբի:

Լեւոն Գէորգեանէ (բարեբարին ներկայացուցիչը) և հանգուցեալ Տիար Կարապետ Նուրեանէ:

1929 Հոկտ. 26-ին, Շաբաթ, յետ երեկոյեան ժամերգութեան Ամենապատիւ Յորելիար Դուրեան Ս. Պատրիարք Հայրը, ընկերակցութեամբ վեց եպիսկոպոսներու, անձամբ կը կատարէ հիմնարկէքի առաջին օրհնութիւնը: Բուն հիմնարկէքը եկեղեցական արարողութեամբ կատարուած է 28 Օգոստ. 1930-ին Ամեն. Դուրեան Պատրիարքի մահէն ետք (27 Ապրիլ 1930):

Շինութիւններն աւարտած են 1931 Յուլիսին. չափերն են 18 մեթր լայնք, 23 մեթր խորք, 10 մեթր բարձր. չէնքը՝ երկյարկանի է, մէջտեղը մեծ սրահ մը,

Լուսանկարուած՝ Կիւլպէնկեան Մասենադարանի ներքնասրահի
Ս. Աթոռոյս Բարեբար Վսեմ, Գալուս Պեյ Կիւլպէնկեանի հօր Կիսանդրիին առջեւ:

Շինութեանց ճարտարապետը եղած է Միւսիւ Ֆայթէլսօն, յանձնառուները եղած են հայազգի Տեարք Մերկեր Մերկերեան և Գէորգ Սահակեան, կառուցման հսկողութիւնը կատարուած է յատուկ յանձնախումբով բաղկացած Երջանկայիշատակ Գեր. Տ. Մեսրոպ Եպս. Նշանեանէ, Գեր. Տ. Մատթէոս Եպս. Գայրգճեանէ, Մեծ. Տիար

Հուրջպատի նրբանցքներէն զատ՝ ութ սենեակ՝ մասնաւոր մատենադարաններ, և միւզէի յատուկ սրահ մը, Արժած է 7000 սթերլին:

Բացման ճոխ և վայելուչ հանդիսութիւնը տեղի ունեցած է 23 Նոյ. 1932-ին, Սրբոց Թարգմանչաց տօնին առթիւ, նախագահութեամբ օրուան պատրիարքին,

ընտիր հրաւիրեալներու ներկայութեան:

Ամէն տարի, Ս. Գրոց Թարգմանութեան և Հայոց Նշանագրաց Գիւտի տօնին առթիւ, յետ Ս. Պատարագի, Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարին մէջ, հոգեհանգըստեան հանդիսաւոր պաշտօն կը կատարուի վասն հոգւոց Սարգսի և Տիրուհւոյ Կիւլպէնկեանի ծնողաց բարերարին, այս արարողութիւնն ալ մաս կը կազմէ Ս. Աթոռի Օրացոյցին:

Տեսուչներ. — Առաջին անպաշտօն գըրադարանապետը եղած է Տ. Թորգոմ Պատ. որ իր խիճ ձեռքերով ամփոփած, տեսակաւորած և դասաւորած է գիրքերը, թողլով բուն գիտական և վերջնական դասա-

դասաւորած է գիրքերը Տաւորդեան Դեմք (System Dewey) որ գիտական արհիական յարմարագոյն դրութիւնն է:

2. Տ. Արթուր Վրդ. Հասիսեան

3. Տ. Գրիգոր Վրդ. Ոսկանեան

որոնք շարունակած են սկսուած գործը:

4. Տ. Տիրայր Վրդ. Տերվիսեան և Փոխ Տեսուչ Տ. Միւռոն Վրդ. Կրնիկեան, որոնց օրով, յետին ծայր բծախնդրութեամբ, ամփոփուած և դասաւորուած են, ըստ ընկալեալ դրութեան, 400 տեսակ թերթեր, հանդէսներ և 2500 գիրքեր:

Գիրքեր. — Զետեղուած են պողպատեայ դարակներու մէջ, յատկապէս բերուած Ամերիկայէն, Գերմանիոյ գրադարաններուն

Գերապասիւ Տեղապահ Տ. Եղիշեկ Վրդ. Տերտեան եղապատուած Միաբան Հայրերէ, Գործնայ Սարկաւագներէ եւ Ժառանգաւորաց Սաներէ՝ Մասենադարանի դրան առջեւ:

ւորման աշխատանքները յաջորդելիք տեսուչներուն: Յետոյ վանական իշխանութիւնը նշանակած է կարգով հետեւեալ տեսուչները:

1. Տ. Կիւրեղ Վրդ. Խարայեան (երջանկայիշատակ Պատրիարքը) որ ամերիկացի Հայր Պրիմէնի աշխատակցութեամբ

մէջ գործածուածներուն յար և նմանները կան 30,000 գիրք (Զեռագրաց Մատենական, կրօնական, ընկերային, լեզուաբանական, գիտական, պատմական, աշխարհագրական, կենսագրական: Այս գիրքերուն կէսը հայերէն, միւս կէսը՝ օտար լեզուով:

ուր կը տիրեն յաջորդաբար անգլիերէն, ֆրանսերէն և այլն: Գիրքերուն թիւը կը ճոխանայ հետզհետէ, տարեկան շուրջ 5-600 հատորով, հեղինակներու, հրատարակիչներու կամ այլ ազգայիններու ըրած նուէրներով՝ ուղղակի Մատենադարանին կամ անուղղակի վանքիս պաշտօնաթերթ՝ ՍԻՈՆ-ին, գնուեցնելով եւ թողօնելով: Գնուեցնելու ժամանակ մասնաւոր ուշադրութեան կ'արժանանան հայերէն գիրքերը, հանդիսներու և քերթերու հաւաքածոները որոնց մէջ կը պարունակուին մեր ազգային մշակոյթի արտադրութիւնները գրեթէ ամբողջութեամբ, հայ հրատարակչական տեւական ընկերութեան մը ամօթալի չգոյութեան հետեւանքով:

Գիրքերու թիւին այս արագ աճումով հասկնալի կը դառնայ դատկանքը պակասը: այժմու մեր ունեցածները արդէն չեն բաւարարեր ստեղծուած պէտքերն: Տախտակ դարակներու անյարմարութիւնը իմանալի է ինքեան, անոնց՝ գոյութիւն ունեցող պողպատեայ գեղեցիկ դարակներու հետ ներկայացնելիք աններդաշնակութենէն զատ:

Բուն գիրքերու մէջ, հայագիտութեան, ազգ. պատմութեան վերաբերեալ տոհմիկ և օտար մատեններու դարմանելի պակասը եւս աչքառու է:

Նորին Վսեմութիւն՝ Գալուստ Պէյ կիւլ-պէնկեան փափաքելով որ իր Մատենադարանը հանդիսանայ իմացական կեդրոն ըսփուրջային տարողութեամբ իսկ, պարբերաբար կ'օժտէ զայն նոր հրատարակութիւններով: 1948ին միայն նուիրեց 40 հատոր հազուագիւտ նոր գիրքեր, որոնք կը զիւրացնեն ուսումնասիրութիւնները ոչ միայն Միաբանութեանս եւ պաշտօնէութեանս, այլ և Մատենադարանս օգտագործող անհատներուն:

Պաղեստինեան տագնապի օրերուն. — Պաղեստինեան տագնապի առաջին օրէն սկսեալ հայոց վանքը ակամայ վտանդի կեդրոն դարձաւ, մարտական առաջին գիծին մէջ ինկաւ. և իր կամարներուն տակ ամփոփուած բովանդակ անմեղ երուսաղէ-մահայութիւնը, ցմրուր քամելով դառն և մահացու բաժակներ, անմոռնջ վճարեց զհարեցութեան իր տուրքը Ս. Երկրի խաղաղութեան և անոր ալիամբժ ժողովուրդներու հաճութեան համար: Մինչ այդ ժողովուրդին անծանօթ ամէն տեսակ հրանօթներու տեղատարափ մը սկսաւ բովան-

դակ քաղաքին վրայ, երկրաշարժային ազդեցութեամբ, և մասնաւորաբար Հայոց Թաղին վրայ, սփռելով մահ և աւերածութիւն: Պատերազմի սարսափէն ու արհաւիրքէն զատ, պահ մը, կոտորածի մղձաւանջն ալ ապրեցաւ մեր դժբախտ ժողովուրդը, հակահայ չարամիտ տարածայնութեան հետեւանքով, որ, յետոյ, շրջուն բարձրաստիւ հերքուեցաւ ն. վեհափառութիւն Ապտալա Թագաւորին զօրականներէն՝ Ապտալա Պէյ էլ-Թէլի հրամանով:

Այս խելայեղ ոմբակոծութեանց մէջէն բախտաւոր պրծաւ կիւլպէնկեան Մատենադարանը, որուն անմիջական շրջապատին վրայ շատ ուժմբեր և թռչող հսկայ ականներ ինկան, փնտսելով Մատենադարանին բաղմամբի պատուհաններուն և մուտքի մեծ դրան: Բարեբախտաբար ուղղակի չէնքին (որուն տանիքը ապակեայ 5 մեծ լուսամուտներու զոյութեամբ շատ խոցելի կը դառնար) վրայ չինկաւ այդ աւերիչ ականներէն, որով անդամանելի աւերութիւններէ զերծ մնաց Մատենադարանը, որուն կրած փնտսներն են՝

1⁰. Տանիք — ասֆալթը ճեղքուած շատ մը տեղերէ:

2⁰. Թանգարան — հարաւային պատուհանը մասնաւորաբար ջախջախուած՝ ապա-ժուրով, երկաթ վանդակով և փեղկերով, պղտիկ քրքիլի մը ուղղակի հարուածէն:

3⁰. 52 դարձահաններ — երկաթեայ ապաժուրները ծակծկուած, տախտակ ապաժուրները ջախջախուած, և ապաժուրներու սնտուկները խախտած, շատերը անգործածելի ըլլալու աստիճան:

4⁰. Մասքիթ — երկաթեայ թէև տակաւին գործածելի բայց սաստիկ փնտուած, բակին մէջ ինկած բաղմամբի ուժմբերու շեղքերէն:

5⁰. Տեղաբան — պատուհանը ապաժուրով, երկաթ վանդակով և փեղկերով ջարդուիչուր եղած, նաև պատուհանին մերձակայ պատի մասեր սաստիկ փնտուած, միակ մեծ ուժմբի մը ուղղակի հարուածէն, միւս պատերը եւս խախտած են — սիւնները անփնաս — ուժմբերուն յառաջացուցած օդի սաստիկ ճնշումէն:

Այս փնտսները՝ վանական պատկան իշխանութեան ուշադրութեան յանձնուած են պատշաճ տնօրէնութեան խնդրանքով:

ՊԱՐԿԵՒ ԵՒՐ ԵՌՎԶԱՆԵՍԵԱՆ
(Բարեւոյտ Մատենադարանի)